

Мелих Оксана

*К.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СТАН БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

З перших днів державної незалежності однією із найактуальніших проблем в Україні є хронічний дефіцит державного бюджету домінуючими джерелами фінансування якого виступають зовнішні та внутрішні запозичення.

Згідно досліджень зарубіжних та вітчизняних економістів помірний бюджетний дефіцит, що покривається за рахунок залучення позик не є перешкодою для економічного розвитку. Так, видатний український вчений-економіст Сергій Ілліч Юрій у своїй праці «Управління зростанням на основі боргу і Україна» зазначав, що за умов використання державних запозичень на наповнення бюджету розвитку, система дефіцитного фінансування забезпечує інвестиційне підкріплення всебічної структурної перебудови та мікроекономічної реструктуризації [5, с. 7].

Проте, неефективний механізм залучення позик, як джерела фінансування дефіциту основного фінансового плану України та непродуктивне їх використання, призвели до стрімкого зростання державного боргу, концентрації платежів щодо його обслуговування і, як наслідок, погіршення показників стану боргової безпеки держави. Зокрема, у 2014 р., як і в попередні роки, значна частина зовнішніх та внутрішніх запозичень спрямовувалась на здійснення видатків споживання загального фонду Державного бюджету України й погашення боргових зобов'язань. При цьому, капітальні видатки та надання кредитів становили лише 3,1 млрд. грн., або 5,1% обсягу видатків, що були профінансовані за рахунок дефіциту бюджету [2].

Тому, на сучасному етапі розвитку української економіки вирішення проблеми бюджетного дефіциту набуває особливої актуальності. Ефективне управління бюджетним дефіцитом є запорукою не лише бюджетної та боргової безпеки держави, але і зростання економіки й інвестиційної привабливості країни.

Перманентний дефіцит Державного бюджету України не є унікальним явищем. Дефіцитне фінансування державних видатків властиве більшості високорозвинених країн. Проте, в Україні, починаючи із 2007 р., розмір дефіциту державного бюджету в

абсолютному вираженні щорічно зростає стрімкими темпами (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка дефіциту державного бюджету, показників його фінансування та індикаторів стану боргової безпеки України*

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Дефіцит Державного бюджету України: у млрд. грн. у% до ВВП	9,8 1,4	12,5 1,3	35,5 3,9	64,4 5,9	23,6 1,8	53,5 3,8	64,7 4,4	78,1 5
Запозичення, млрд. грн.	10,4	33,3	121,0	124,3	80,7	109,8	160,9	332,7
Погашення боргових зобов'язань, млрд. грн.	6,5	6,0	31,6	26,7	45,6	68,1	79,8	120,8
Державний прямий та гарантований борг: у млрд. грн. у% до ВВП	88,7 12,3	189,4 19,9	317,9 34,8	432,3 39,9	473,1 35,9	515,5 36,5	584,4 39,9	1100,8 70,3
Частка запозичень у структурі джерел фінансування бюджету,% у тому числі: зовнішніх внутрішніх	64,2 42,2 22,0	98,6 18,4 80,2	95 45,7 49,3	94,2 41,1 53,1	87,6 29,6 58,0	85,3 33,6 51,7	99,1 32,0 67,1	99,8 29,3 70,5
Питома вага платежів за державним боргом у витратах бюджету,%	5,3	3,9	14,4	12,6	20,2	19,6	23,3	32,4
Співвідношення платежів за державним боргом до доходів державного бюджету,%	7,1	4,3	18,6	18,0	22,1	26,8	33,8	48,4

* Розраховано та побудовано автором за даними [1; 2].

Так, у 2014 р. дефіцит Державного бюджету України більше ніж у сім разів перевищив його обсяг в 2007 р. і становив 78,1 млрд. грн. (або 5% ВВП).

Використання позикових ресурсів для покриття дефіциту основного фінансового плану України, який починаючи з 2009 р. перевищує економічно безпечний рівень 3% від ВВП (див. табл. 1), призвело до стрімкого нарощення внутрішніх та зовнішніх боргових зобов'язань держави і погіршення стану її боргової безпеки.

За вісім років державний прямий та гарантований борг України зріс на 1012,13 млрд. грн. або у 12 разів (табл. 1). Як наслідок, за підсумками серпня 2015 р. згідно даних Business Insider, Україна входить у трійку країн яким загрожує дефолт.

Подальше збільшення розриву між обсягами державних запозичень та платежів з погашення державного боргу (див. табл. 1) свідчить про те, що у майбутньому боргове навантаження на Державний бюджет України лише посилюватиметься і, як наслідок, загострюватиметься проблема боргової безпеки країни.

При управлінні державним боргом, важливе значення має розрахунок коефіцієнтів платоспроможності країни та її ліквідної позиції. У міжнародній практиці для оцінки стану боргової безпеки держави використовуються різноманітні показники, а саме: співвідношення обсягу державного боргу до ВВП (критичний рівень – 60%); співвідношення платежів за державним боргом до доходів державного бюджету (критичний рівень – 45%); співвідношення платежів за державним боргом до витрат державного бюджету та інші.

Одним із основних індикаторів стану боргової безпеки країни є показник, що відображає відношення загального обсягу державного боргу до ВВП і характеризує рівень боргової складової економіки. Нормативне значення цього показника становить від 50% до 60% за міжнародними критеріями та не має перевищувати 55–60% згідно вітчизняної методики розрахунку рівня економічної безпеки держави [3].

До 2014 р., в Україні значення даного індикатора не перевищувало пороговий показник (табл. 1). Проте, уже за підсумками 2014 р. відношення державного прямого та гарантованого боргу України до ВВП становило 70,3%, що є найвищим значенням за уся історію незалежності.

Згідно даних табл. 1, негативні тенденції спостерігаються і в динаміці показника, який характеризує питому вагу платежів за державним боргом у витратах бюджету. Так, станом на 01.01.2015 загальний обсяг витрат на погашення й обслуговування державного боргу становив 171,8 млрд. грн. або 32,4% усіх витрат державного бюджету, що на 10 в.п. більше порівняно з 2013 р. та на 28,5 в.п. – порівняно з 2008 р..

Для характеристики стану боргової безпеки держави у світовій практиці використовують і показник, що виражає співвідношення платежів за державним боргом до доходів державного бюджету і показує наскільки обтяжливою є державна заборгованість для основного фінансового плану країни. За підсумками 2014 р. значення даного показника в Україні дорівнювало 48,4% (табл. 1), при рекомендованому значенні не більше 45%, що свідчить про посилення боргового навантаження на державний бюджет на 14,6 в.п. у річному вимірі і наростання загрози дефолту.

Підсумовуючи вищезазначене, слід наголосити на необхідності оптимізації боргової політики країни, оскільки значення більшості показників, які характеризують стан боргової безпеки держави перевищують встановлені граничні значення та є сигналом реальної загрози руйнування вітчизняної фінансової системи, втрати фінансової незалежності та суверенітету.

Лише ефективний менеджмент дефіциту державного бюджету та збалансована боргова політика [4] можуть забезпечити міцне підґрунтя для неухильного економічного поступу та здійснення глибоких структурних соціально-економічних перетворень в Україні.

Література:

1. Аналітичний огляд стану державного боргу України та його вплив на фінансовий ринок України станом на 01.09.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/REVIEW_debt.pdf.
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2009–2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/news/558/>.
3. Коблик І. Боргова безпека України: сучасний стан та економічна оцінка / І. Коблик // Ефективність державного управління: зб. наук. пр. Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України. – Вип. 36 / за заг. ред. чл.-кор. НАН України В.С. Загорського, доц. А.В. Липенцева. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2013. – С. 339–344.

4. Мацедонська Н. Зарубіжний досвід управління бюджетним дефіцитом / Н.В. Мацедонська // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 3. – С. 732–735.

5. Юрій С. Управління зростанням на основі боргу і Україна / С. Юрій // Журнал європейської економіки. – 2007. – № 1. – С. 6–27.

Мокрицька Анна

*К.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ФУНКЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Управління фінансами охоплює всю сукупність форм і методів організації фінансових відносин у сфері охорони здоров'я. Складність системи управління фінансами охорони здоров'я зумовлюється її значною структурованістю. Багатоваріантність фінансових форм і методів доповнюється багатокомпонентністю об'єктів і суб'єктів фінансового управління, а також складністю їх окремих елементів.

Відносини управління безпосередньо регулюють взаємовідносини суб'єкта і об'єкта управління на рівнях господарювання в галузі охорони здоров'я: на рівні державного адміністрування (загальнодержавний, регіональний і місцевий рівні), тобто на рівні управління системою охорони здоров'я і на рівні управління окремим медичним закладом.

«Управління фінансами охорони здоров'я» використовується як більш широке поняття, воно може означати і фінансове адміністрування, коли йдеться про державне фінансове управління, і фінансовий менеджмент – щодо управління фінансами установ охорони здоров'я. Основними відмінностями згаданих понять є особливості складу об'єктів і суб'єктів управління, принципів, функцій та управлінських технологій. Фінансовий менеджмент базується на принципах свободи економічного вибору серед можливих варіантів управлінських рішень, зокрема оцінки кожного за співвідношенням витрати/ефекти, оптимізації, контролю і особистої відповідальності за пошук, відбір та прийняття рішення, його виконання, досягнення мети, що особливо актуальним є для охорони здоров'я [5, с. 353].